

Список використаної літератури

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: Стилистика декодирования [учебное пособие] / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 303 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. – К.: Академія, 2006. – 752 с.
3. Fromilhague C. Les figures de style / C. Fromilhague. – P. : Nathan, 1995. – 128 p.
4. Jenny L. La fin de l'intériorité / Laurent Jenny. – P. : PUF, 2002. – 164 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

5. La poésie symboliste / [J. Orizet]. – P. : France loisirs, 1992. – 288 p.

Анотація

Костюк М. М. Особливості ритмічної структури французьких поетичних творів XIX століття.

Стаття присвячена дослідженню особливостей ритмічних структур у французькій поезії XIX ст. У статті визначено основні диференційні ознаки ритму у поетичних творах. Проаналізовані основні функції ритму та інших інтонаційних засобів у французькій поезії.

Ключові слова: просодія, ритм, пауза, інтонація.

Аннотация

Костюк М. Н. Особенности ритмической структуры французских поэтических произведений XIX века.

Статья посвящена исследованию особенностей ритмических структур во французской поэзии XIX в. В статье определены основные характеристики в поэтических произведениях. Проанализированы основные функции ритма и других средств во французской поэзии.

Ключевые слова: просодия, ритм, пауза, интонация.

Summary

Kostyuk M. M. Feature's rhythmic structure of French poetic works of the nineteenth century.

The article focuses on the research of the peculiarities of rhythmic structures in the French poetry of XIX century. It determines some essential characteristics of the rhythm in the poetry. Important functions of rhythm and some other components are analyzed.

Key words: prosody, rhythm, pause, intonation.

УДК 811.16.2'373.2(477.43)

Коханська А. О.

Хмельницький національний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ ЦЕНТРАЛЬНОПОДІЛЬСЬКИХ ГІДРОНІМІВ

Одним із головних критеріїв, за яким класифікують власні назви, є семантика твірних основ онімів. Така ознака лягла в основу типологій, створених ще у XIX – I пол. XX ст. (класифікації Ф. Міклошича, Ф. Палацького, А. М. Селіщева, В. Семенова-Тянь-Шанського, В. Ташицького та інших учених.

Традиційно у вітчизняній ономастиці оніми поділяють на „відапелятивні власні назви...”, утворені від загальних назв (апелятивів): *Ріка, Ярки, Горб, Загороди*” та „відономастичні...”, утворені від інших власних назв, наприклад, відантропонімічні (відособові) топоніми (в тому числі й гідроніми), відтопонімічні топоніми (в тому числі й гідроніми), відетнонімічні топоніми й антропоніми, відтопонімічні етноніми тощо: *Петрівка, Шевченкове, Івано-Франківськ, Меджибіж,*

Боржавське (населені пункти), Уманець, Тисянський (прізвища), Іваниця, Величківка, Орелька (річка), Татарчук, Русин, Поляк (прізвища), бужани (плем'я)" [5, с. 29].

М. М. Торчинський вважає, що, зважаючи на структуру і зв'язок із твірними словами, пропонується окремо виділяти дві групи простих (одноосібних) пропріативів: **відапелятивні** та **відонімні**, і три групи складних і складених: **відапелятивні**, **відонімні** та **відапелятивно-відонімні** (крім того, в обох групах фіксуються **назви невідомого походження**) [9, с. 431].

Лексико-семантична класифікація здійснювалася й у більшості дисертацій, присвячених дослідженню гідронімів України (Л. Б. Костик, Ю. В. Кравченко, Л. Т. Масенко, Н. М. Павликівська).

Проаналізувавши теоретичні засади лексико-семантичної типології гідронімів та дослідивши більш ніж 800 власних назв (та їх варіантів) річок, струмків, потічків, ставків, озер та боліт, можемо поділити гідроніми Центрального Поділля на відапелятивні (48 %), відонімні (39 %), складні та складені назви (8 %) і назви з невідомою етимологією (5 %).

Серед твірних основ відапелятивних онімів виокремлюються:

1) **географічні терміни** (ГТ) (12 %), або детермінативи, на кшталт: ріка, *озеро, болото, долина, мис, пік, кряж, пустиня, плато, місто, село* [6, с. 47]. Окремим різновидом названих вище твірних основ є **народний**, або місцевий, **географічний термін** – „слово діалектної апелятивної лексики, яке позначає різновид географічної реалії” [6, с. 47], наприклад: а) **Зарічок** – потік, п. Калюсу л. Дністра; протікає у н. п. Браїлівка. Від *зарічок* – „рукав річки” [8, 3, с. 293] У місцевій говірці ГТ має значення „невелика річка”; пор. також ГТ *зарічок* – „річковий рукав” [2, 2, с. 190]; б) **Коліна** – р., п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через н. п. Святець (Тф), Довгалівка, Москалівка, Воробіївка (Бл). Варіанти н.: *Kolina*, „*над Kolina*”, „*с. Малая Москалевка при р'чкь Колинь*” [СГУ]. Н. походить від НГТ *коліно* – „різкий крутий вигин річки, лука, меандра” [4, с. 284], тобто анатомічний термін вживається у народній географічній термінології; пор. також ГТ *коліно* у значенні „окрема частина чого-небудь від одного повороту до іншого, що має вигляд ламаної лінії” [8, 4, с. 224]; в) **Фоса** –1) р., п. Ікопоті л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Решнівка, Гриценки, Тріски (Кр); 2) п. Скрипівки л. Хомори л. Случі п. Прип'яті п. Дніпра; протікає біля с. Коса Рішнівка (Шп). Варіант н.: *Хвоса* [СГУ]; 3) п. Південного Бугу; початок – у Вінницькій обл.; протікає через с. Новокостянтинів (Сс) [СГУ]; 4) р., п. Дзвонихи л. Південного Бугу; протікає через с. Скаржинці, Стуфчинці, Давидківці, Бахматівці, Пирогівці (Хм) [СГУ]. Від ГТ *фоса* – „канава, рів, рівчак” [8, 10, с. 629], „рів, канава, яма” [2, 4, с. 378];

2) **фітофорна лексика** (8 %), яка мотивує „назви, що містять кореневу морфему, яка позначає назву рослини” [6, с. 144]: а) **Берестовіць** – р., л. Батога п. Жвану л. Дністра; протікає через с. Мала Стружка (Нв). Походить від флоролексеми *берест* – „листяне дерево з коричнево-сірою корою і овальними, на кінці загостреними листками, яке використовують для живоплотів та захисних лісонасаджень” [8, 1, с. 160]; б) **Крушникі** – р., л. Лизні л. Дружні л. Хомори л. Случі л. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Поляна (Шп). Н. вказує на особливість берегів і мотивується флоролексемою *крушина* зі значенням „кущ або невеличке дерево родини жостерових із темно-червоними ягідками, що ростуть на заплавних місцях майже по всій Україні” [8, 4, с. 379]; в) **Тростянець** – р., л. Смотричу л. Дністра; протікає через н. п. Верхівці, Москалівка, Коритна (Яр), Іванівка, Новий Світ, Тростянець, Басівка, Старе і Нове Поріччя, Городок (Гр). Варіанти н.: *Trościaniec*, *Тростянець* [СГУ], *Тростянка*. При утворенні н. використано типовий гідронімійний формант **-ець**, приєднаний до флоролексеми *тростина* – „те ж саме, що й очерет” [8, 10, с. 284], яка теж активно функціонує в гідронімії;

3) **зоофорна лексика** (4 %), від якої творяться зоофорні назви – „будь-які назви, утворені від назви тварини, зокрема зоофорні топоніми, гідроніми, антропоніми” [6, с. 60]: а) **Бугайка** – р., л. Збруча л. Дністра; між рр. Медведівка і Рудка; на нашу думку, л. Ошуки л. Збруча л. Дністра;

протікає через с. Тарасівка, Курівка (Гр). Н. виводять від бугай – „болотяний птах” [3, 1, с. 276], тобто *бугайка – „річка, де водяться бугаї” [1, с. 24]; б) **Жаб'ячий** – ставок у с. Савинці (Яр);

4) **інші апелютиви** (7 %): а) **Батіг** – 1) потік, п. Бужка л. Південного Бугу; протікає через с. Миколаїв (Хм); 2) р., л. Мукші л. Дністра; протікає через с. Шатава, Маків (Дн); 3) р., л. Калюсу; гирло нижче р. Бистриця; протікає через н. п. Браїлівка (Нв); 4) р., п. Жвану л. Дністра [СГУ]; протікає через н. п. Говори (Вн), Заборознівці, Заміхів, Щербівці, Мала Стружка; 5) р., п. Мукші л. Дністра, протікає поблизу сіл Балин і Зеленче (Дн). Н. походить від батіг – „стебло виткої або сланкої рослини; огудина” [8, 1, с. 111], пор. також апелютив *batig* (ст.-укр. батог – „палка”, „батіг”, укр. *batig* – „назва рослини”, „вуса в огірків” [2, 1, с. 165–166]. Н. досить поширена в слов'янській гідронімії; б) **Вітряки** – став у с. Буйволівка (Яр), біля якого раніше стояли вітряки.

До відапелютивних можна віднести і пропріативи, утворені від інших частин мови. Зокрема, серед центральноподільських гідронімів наявні:

1) **віддієслівні назви** (5 %), тобто будь-які оніми, які виникли з речення або словосполучення з дієслівною формою [6, с. 51]: а) **Дзвоніха** – р., л. Південного Бугу; протікає через с. Скаржинці, Стуфчинці, Давидківці, Бахматівці, Пирогівці (Хм). Н. вказує на звукові особливості течії – „дзвенить”; б) **Ревуха** – п. Гримяч п. Грим'ячки л. Ушиці л. Дністра; протікає через н. п. Грим'ячка (Вн); від дієслова „ревіти”, мотивована звуковими особливостями течії (особливо під час повеней);

2) **відприкметникові** (12 %): а) **Кривій** – потік, л. Дністра; між рр. Данилівка і Калюс; протікає через с. Іванківці, Хребтіїв (Нв). Варіанти н.: *Кривой, Воз Кривой, Кривой Возь* [СГУ]. Н. – субстантивований квалітативний прикметник, який вказує на характеристику берегової лінії або русла гідрооб'єкта; б) **Заводський** – струмок, л. Калюсу п. Дністра; протікає у смт. НоваУшиця; в) **Хуторянський** – став у с. Цимбалівка (Сс), розташований між селом і колишнім хутором.

Відонімі власні назви (38 %) – це передусім гідроніми:

1) **відойконімі** (19 %): а) **Андріївка** – р., п. Жванчика л. Дністра; гирло вище р. Ямпільчик; протікає через с. Андріївка (Чм); б) **Кадиївечка** – потік, л. Ушиці л. Дністра; бере початок біля с. Кадиївка, протікає через н. п. Шевченка, Нове Село (Яр); в) **Сошєнька** – р., л. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Сошне (Із), гирло – в м. Ізяслав. Варіант н.: „*при рч. Сошенькѣ*” (1893) [СГУ]; г) **Чернелівське** – водосховище (басейн р. Случ), розташоване у с. Чернелівка (Кр);

2) **відгідронімі** (10 %): а) **Бужок** – р., л. Південного Бугу; протікає через н. п. Березина, Личівка Копачівка Друга (Вл), Говори Глібки Марківці, Котюржинці, Митинці, Хотьківці, Вереміївка, Заруддя, Печеськи (Кр), Польові Гринівці, Миколаїв, Везденьки, Малі Орлинці, Моломолинці, Редвинці (Хм), Митківці, Меджибіж (Лт). Варіанти н.: *Бужокъ, Божокъ, Божекъ, Бужекъ, Вожек, Вижек, Вижок, Возек* [СГУ]; б) **Смотричівка** – р., п. Смотричу л. Дністра; протікає через н. п. Зверхівці, Борщівка, Радковиця, Кремінна, Бедриківці, Городок (Гр). Варіанти н.: *Smotryczówka, Wierzchówka, Смотричовка, Смотривка* [СГУ]; в) **Тернівка** – р., п. Тернави л. Дністра; протікає через с. Залісці, Слобідка-Залісецька, Михайлівка, Блищанівка (Дн), Супрунківці, Княжпіль (Км). Варіанти н.: *Tarnawka, Blyszczanówka, М. Тернава, Терновка* [СГУ];

3) **відантропонімі** (7 %) – „утворені від антропоніма” [6, с. 102]: а) **Думарецького** – ставок у с. Лапківці (Хм). Н. назва походить від прізвища орендатора – Думарецький; б) **Омеляниця** – став у с. Плужне (Із). Від імені чоловіка, який проживав у цій частині села; в) **Ўтка** – р., п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра (СГУ); протікає через н. п. Романини, Славути (Сл). У 1946–1947 рр. у Славутському районі проводилися топографічні роботи та уточнювалися карти лісових масивів. Виконував цю роботу військовий топограф на прізвище Уткін, який, швидше всього, і увіковічнив себе у такий спосіб, назвавши річку Уткою;

4) **відмікротопонімні** (2 %): а) **Бандзирівка** – р., п. Горині, протікає через н. п. Дзвінки, Вікнини, Корницю та поблизу Залужжя (Бл). Бере початок в урочищі Бандзирівка; б) **Кльомби** – ставок у с. Залісці (Дн). Розташований у північній частині села, яка називається *Кльомби*.

Серед складних та складених назв найпоширенішими є відапелятивні (6 %): а) **Гнилий Потік** – струмок; протікав у м. Кам'янець-Подільський. Варіант н.: *Гнилой Потокъ* [СГУ]. До складу н. входить прикметник *гнилий* і ГТ *потік* – „річка (переважно невелика), струмок із стрімкою течією; бурчак” [8, 9, с. 231]; б) **Голубі озера** – комплекси озер у Білогірському та Славутському районах; в) **Шукайвода** – варіант назви р. Бугайка, л. Збруча л. Дністра; між рр. Медведівка і Рудка; на нашу думку, л. Ошуки л. Збруча л. Дністра; протікає через с. Тарасівка, Курівка (Гр). Н. складається із апелятива *вода* та віддієслівного компонента квалітативного забарвлення (вказує на невеликі розміри гідрооб'єкта).

Рідше зустрічаються відапелятивно-відонімні номінації (2 %): а) **Фітьковий ставок** – ставок у с. Залісці (Дн), з якого витікає річка Батіг. Н. – від ГТ *став* та імені *Федько* або *Вітько*, що його носив селянин, який нібито тут жив і викопав ставок.

Невідому етимологію мають 5 % гідронімів: а) **Циківка** – р., п. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Майдан-Лабунь (Шп). Зафіксована у 1893 р.: „при рч. **Циковкѣ**” [СГУ]; б) **Шафарія** – р., п. Дернівки п. Полтви п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; протікає через с. Волиця-Польова (Тф). Варіант н.: „при рч. **Шафаріи**” (1893) [СГУ]. Етимологія н. невідома.

Як бачимо, класифікація власних назв за семантикою твірних основ є однією з найголовніших в ономастиці. За цим критерієм гідроніми Центрального Поділля поділяються на відапелятивні (48 %), відонімні (39 %), складні та складені назви (8 %) і назви з невідомою етимологією (5 %).

Перелік умовних скорочень

Бл – Білогірський район; *Вл* – Волочиський район; *Вн* – Віньковецький район; *Гр* – Городоцький район; *ГТ* – географічний термін; *Дн* – Дунаєвецький район; *Із* – ізяславський район; *Км* – Кам'янець-Подільський район; *Кр* – Красилівський район; *л.* – ліва притока; *Лт* – Летичівський район; *н.* – назва; *н. п.* – населений пункт; *Нв* – Новоушицький район; *п.* – права притока; *р.* – річка; *с.* – село; *СГУ* – „Словник гідронімів України”; *Сс* – Старосинявський район; *Тф* – Теофіпольський район; *Хм* – Хмельницький район; *Шп* – Шепетівський район; *Яр* – Ярмолинецький район.

Список використаної літератури

1. Вербич С. О. Гідронімія басейну Середнього Дністра: етимологічний словник / С. О. Вербич. – Луцьк: Терен, 2009. – 149 с.
2. Грінченко Б. Д. Словарь української мови / Б. Д. Грінченко. – К., 1907–1909. – Т. 1–4.
3. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наукова думка, 1982 – 2007. – Т. 1–5.
4. Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – М.: Мысль, 1984. – 653 с.
5. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія: (Проект) / В. В. Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К.: Наукова думка, 1966. – Випуск 1. – С. 24–43.
6. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
7. Словник гідронімів України / укладачі: І. М. Желєзняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко та ін. – К.: Наукова думка, 1979. – 779 с.
8. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980.
9. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький: Авіст, 2008. – 550 с.

Анотація

Коханська А. О. Лексико-семантична типологія центральноподільських гідронімів.

У статті подається загальна характеристика лексико-семантичної класифікації гідронімів Центрального Поділля. Розглядаються відапелятивні власні назви річок, твірними основами яких є географічні терміни (зокрема й народні), зоофорна та фітофорна лексика, а також дієслова і прикметники, та відонімні назви, які походять від ойконімів, антропонімів, гідронімів та мікротопонімів. Окремо виділяються складні та складені гідроніми і назви з невідомою етимологією.

Ключові слова: лексико-семантична типологія, відапелятивний, відонімний, фітофорна лексика, зоофорна лексика, географічний термін, відприкметниковий, віддієслівний, відойконімний, відантропонімний, відгідронімний.

Аннотация

Коханская А. А. Лексико-семантическая типология центральноподольских гидронимов.

В статье дается общая характеристика лексико-семантической классификации гидронимов Центрального Подолья. Рассматриваются отапеллятивные названия рек, образующими основами которых являются географические термины (в том числе и народные), зоофорная и фитофорная лексика, а также глаголы и прилагательные, и отонимные названия, происходящие от ойконимов, антропонимов, гидронимов и микропонимов. Отдельно выделяются сложные и составные гидронимы и названия с неизвестной этимологией.

Ключевые слова: лексико-семантическая типология, отапеллятивный, отонимный, фитофорная лексика, зоофорная лексика, географический термин, отприлагательный, отглагольный, отойконимный, отантропонимный, отгидронимный.

Summary

Kohanska A. A. Lexical-semantic typology thydronyms of Central Podillia.

General description of lexical-semantic classification hydronyms of Central Podillia is submitted in article. From general proper names of rivers and from own proper names are considered. Bases of from general proper names of hydronyms are geographical terms (including national), and from names of animal and plants, verbs and adjectives. From own hydronyms have bases with own names of cities, villages, people or rivers, complex and composite hydronyms and names with unknown etymology.

Key words: lexical-semantic classification; from general name; from proper name; from own names of cities, villages; from own names of people; from own names of rivers.

УДК 8'373.22+811.16

Личук С. В.
*Івано-Франківський національний
медичний університет*

ГЕОГРАФІЧНІ АПЕЛЯТИВИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОВОРОТУ РІЧКИ, КРУТОЇ ЗМІНИ НАПРЯМКУ РІЧКИ

Останнім часом найбільш актуальною у слов'янському й українському мовознавстві залишається проблема вивчення лексики в межах конкретних лексичних груп. Географічна номенклатура монографічно досліджена у слов'янських мовах: російській – Е. Мурзаєвим [12] і М. Толстим [21], білоруській – І. Яшкіним [25], польській – П. Нігче [27], чеській і словацькій – Р. Малько [11] тощо.